

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΕΡΣΙΑΝΗ

Του Σήφη Μπουζάκη,
Ομότιμου καθηγητή πανεπιστημίου Πατρών

Κυρίες και κύριοι

Αγαπητοί φίλοι της Κύπρου

Ευχαριστώ από καρδιάς τον Εκπαιδευτικό Όμιλο Κύπρου για την εξόχως τιμητική πρόσκληση να είμαι σήμερα ανάμεσά σας, μαζί με την ξεχωριστή φίλη και συνάδελφο, τη Μαίρη Κουτσελίνη, για την παρουσίαση του τιμητικού τόμου για έναν καρδιακό φίλο των τελευταίων 40 ετών και ομότεχνο, τον Παναγιώτη Περσιάνη. Η τιμή είναι πρωτίστως δική μας. Με χαρά και συγκίνηση βρίσκομαι σ' αυτό το βήμα, αλλά ταυτόχρονα και με βαρύ φορτίο. Αυτό, γιατί, είμαι βέβαιος ότι με όσα εν συντομία θα πω στη συνέχεια σίγουρα θα αδικήσω και το ογκώδες, πολυσχιδές και απαιτητικό έργο του τιμώμενου αλλά και την προσωπικότητά του. Μια τόσο γεμάτη με δημιουργία, μεράκι, γνώση, δράση, όραμα και όνειρο ζωή, δεν μπορεί να χωρέσει σε μια ομιλία μισής ώρας. Πώς, να καλυφθούν οι πολλές διαστάσεις ενός έργου που και ως ποσότητα προκαλούν άγχος στον παρουσιαστή: 28 βιβλία, 6 άρθρα σε βιβλία, 8 ξενόγλωσσα άρθρα σε διεθνή περιοδικά, 7 άρθρα σε ελληνόγλωσσα περιοδικά, 15 άρθρα σε πρακτικά συνεδρίων, 5 άρθρα σε τιμητικούς τόμους. Απολογούμαι, λοιπόν, το 'μαθα στη φιλόξενη Κύπρο αυτό, εκ των προτέρων, γιατί σίγουρα θ' αφήσει κενά η παρουσίασή μου.

Ο Παναγιώτης Περσιάνης έχει ένα μακρύ οδοιπορικό που ξεκινά από ένα μικρό χωριό, που αν και το λένε "Λύση" μάλλον δεν έδινε λύσεις σε όσους ήθελαν να προκόψουν, ν' ανέβουν ψηλότερα, λίγο ψηλότερα... Ξεκινά, λοιπόν, από πολύ χαμηλά, χωρίς κοινωνική προίκα, για να φτάσει ψηλά, από τους πρόποδες στις κορυφές, εκεί που φτάνουν οι αετοί πετώντας και άλλοι έρποντας. Ο Παναγιώτης ανήκει στους πρώτους που έφτασαν πετώντας στην κορυφή χωρίς, όμως, ποτέ στη ζωή του να κοιτάξει τους άλλους από ψηλά παρά μόνο όταν επρόκειτο να τους βοηθήσει να σηκωθούν. Δεν ξέχασε ποτέ την καταγωγή του. Αυτό και γιατί, ο Παναγιώτης και όταν άσκησε εξουσία, 'αρχή άνδρα δείκνυσι', εφάρμοσε αυτό που λέμε στο άλλο μεγάλο ηρωικό και ωραιοτικό νησί που κείτονταν στη θάλασσα, την πατρίδα μου την Κρήτη: "Διπλοχαιρέτα τον πεζό όταν καβαλικεύσεις, για να σε χαιρετά κι αυτός όταν θα ξεπεζέψεις". Τώρα που ξεπέζεψε και τον χαιρετούν και τον σέβονται και τον τιμούν και τον συμβουλεύονται και παράδειγμα τον έχουν είναι η δικαίωση αγώνων, αγωνιών και προσφοράς μιας ολόκληρης ζωής. Αυτό μαρτυρά και η σημερινή πολυπληθής παρουσία σας εδώ. Σας φέρνω μαζί μου και την απεριόριστη αγάπη και εκτίμηση στον Παναγιώτη των συναδέλφων της μητέρας πατρίδας.

Ο Παναγιώτης, όπως και χιλιάδες αγροτόπαιδα στην Κύπρο και την Ελλάδα, είχε, όπως λέει ένα γάλλος φιλόσοφος, το μεγάλο πλούτο να γεννηθεί φτωχός, άρα να έχει κίνητρο να μάθει γράμματα για να μη μείνει στο χωριό και, όπως μου 'λεγε ο μακαρίτης αγρότης πατέρας μου, να κουταλομετρά τα χώματα... Γεννηθήκαμε σε μια εποχή που το σχολείο ήταν το μόνο εφόδιο για κοινωνική κινητικότητα.

Ο άλλος μεγάλος πλούτος του Παναγιώτη με πέτρινα παιδικά χρόνια, από τα οποία ξέφυγε, όπως μου αποκάλυψε ο ίδιος, χάριν σ' έναν θείο και μια θεία του, ήταν να βρεθούν στο δρόμο του κορυφαίες πνευματικές μορφές των γραμμάτων και της επιστήμης, οι μεγάλοι δάσκαλοι του γένους, ο Σπυριδάκης, ο Κιτρομιλήδης, ο Ιωάννης Κακριδής, ο νεοκαντιανός Ιωάννης Θεοδωρακόπουλος, ο Ζακυθινός, ο Κουρμούλης, ο ανθρωπιστής Βουρβέρης κ.ά. Όταν έχεις τέτοιους φωτισμένους δασκάλους, μεταλαμπαδευτές, εμπυχωτές, και μετακκενωτές, τότε η γνώση που σου μεταγγίζουν είναι πνευματικός πλούτος, δύναμη, αρετή, έμπνευση και εφόδιο ζωής.

Μετά τις σπουδές του στην Ελλάδα και τα μεταπτυχιακά στην Αγγλία, στη δεκαετία του 60, ο Παναγιώτης Περσιάνης επαγγελματικά και συγγραφικά θα εστιάσει στο αντικείμενο των σπουδών του, τη γλώσσα, τη λογοτεχνία, τη φιλολογία (κείμενα για το δάσκαλο, τη γλώσσα, τη διδασκαλία εκθέσεων, τη λογοτεχνία). Η επαγγελματική του εξέλιξη θα είναι ραγδαία. Καθηγητής στη Μέση Εκπαίδευση, Επιθεωρητής, Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (θυμίζω θεσμό των αείμνηστων Γεωργίου Παπανδρέου, του δικού σας Λουκή Ακρίτα και του Ιωάννη Κακριδή). Σ'

εμάς, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο θα καταργηθεί από την επτάχρονη δικτατορία, ενώ στην Κύπρο θα διατηρηθεί μέχρι σήμερα. Ο Παναγιώτης Περσιάνης θα συνδυάσει τη διδασκαλία, τη διοίκηση και τη συγγραφή αξιοποιώντας και δίνοντας νόημα στο θεσμό του Π.Ι. και με τις ενδιαφέρουσες εκδόσεις. Απ' αυτές τις εκδόσεις, με συγγραφέα τον ίδιο θα ξεχωρίσω μία πρόιμη και πρωτοπόρα για το γνωστικό αντικείμενο της Συγκριτικής Παιδαγωγικής, το 1967, επιστημονικό πεδίο άγνωστο ακόμη στον ελλαδικό χώρο, με τίτλο “Συγκριτική Παιδεία”. Θα πρέπει, απ' όσο γνωρίζω, να είναι το πρώτο μ' αυτόν τον τίτλο σύγγραμμα στον ελλαδικό χώρο.

Ο Παναγιώτης θ' ασκήσει διοίκηση – έχω πολλές διηγήσεις γι' αυτό- τιμώντας τους θεσμούς που η Πολιτεία τού εμπιστεύτηκε διαχειριζόμενος πόρους, υποδομές και ανθρώπους με γνώση, ήθος, σύνεση, ορθολογισμό, αποτελεσματικότητα και ανθρωπισμό. Λέγεται ότι ο Παναγιώτης ήταν πολύ αυστηρός στην άσκηση των εποπτικών καθηκόντων του. Ως ιστορικός της εκπαίδευσης θυμίζω ότι η αυστηρότητα, το 'ένδυμα εξουσίας' ενός θεσμού, κατανοείται μόνο αν ιδωθεί στο ιστορικό του πλαίσιο, το συγκεκριμένο. Την εποχή που ο Παναγιώτης υπήρξε Επιθεωρητής, ένας συνάδελφός του 'έστειλε το εξής τηλεγράφημα σε μονοθεσίτη δάσκαλο: “Μας κατηγγέλθη ότι συζείτε μετά τινος γυναικός. Εάν αυτό αληθεύει εντέλλεσθε όπως τελέσητε πάραυτα τους γάμους σας μετ' αυτής”. . Σε άρθρο του κανονισμού της Μαρασλείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας αναφερόταν: “Απαγορεύεται το συνομπρελίζεσθαι”. Ένας υπουργός Παιδείας δήλωνε για τους δασκάλους: “Δε θέλω σοφούς, θέλω πιστούς”.

Έχοντας υπόψιν μου τους θεσμούς που υπηρέτησε ο τιμώμενος, έχω τη βεβαιότητα ότι η Πολιτεία, το κράτος δεν του έκανε χάρη, αφού πιστεύω δικαιούνταν ακόμη περισσότερα. . Αυτό γιατί, ο ίδιος δε διεκδίκησε θέσεις και αξιώματα υπηρετώντας αξίες με ανιδιοτέλεια και επειδή κανόνα στη ζωή του είχε το αρχαιοελληνικό “δούναι και λαβείν” και όχι το νεοελληνικό “πάρε-δώσε”. Η σειρά των λέξεων έχει αξιακό φορτίο.

Η ίδρυση του πανεπιστημίου της Κύπρου και η εκλογή του ως διδάσκοντα σ' αυτό, θα προσφέρει στον δάσκαλο και ερευνητή Περσιάνη ένα νέο χώρο ευνοϊκό για διδασκαλία, έρευνα και συγγραφή. Στο εξής, κατά τη δεκαετία του 90 και εφεξής, η συγγραφική και ερευνητική δράση του θα είναι πλέον στοχευμένη στα γνωστικά αντικείμενα της Ιστορίας Εκπαίδευσης, της Συγκριτικής Παιδαγωγικής και της Εκπαιδευτικής Πολιτικής, τα ίδια δηλαδή πεδία, στα οποία κι εγώ είχα αφιερωθεί. Αυτό θα μας φέρει ακόμη πιο κοντά και θα σφυρηλατήσουμε και λόγω καταγωγής από τα δύο ηρωοτόκα και ωραιοτόκα νησιά που κείτονταν στη θάλασσα, την Κρήτη και την Κύπρο, στενούς αδελφικούς οικογενειακούς δεσμούς αμοιβαίας αγάπης και εκτίμησης. Με την Κύπρο πλέον είχα τις γέφυρές μου, τα σημεία αναφοράς, τους δικούς μου ανθρώπους, τον αείμνηστο Χρίστο Θεοφιλίδη, τον Παναγιώτη Περσιάνη και αργότερα τη Μαίρη την Κουτσελίνη, τον Αιμίλιο, κ.ά. Και, βέβαια, μην ξεχάσω γιατί θα μου θυμώσει, το άλλο άξιο τέκνο της Κύπρου, τον άλλο καλό φίλο, τον Ανδρέα Καζαμιά. Τίμησα και τιμώ όλους αυτούς, κι αυτοί ασιγκούνεψα με τίμησαν, έδωσα και μου έδωσαν, τους αφιέρωσα και μου αφιέρωσαν. Το κυπριακό κομμάτι της ζωής μου, σε πολλές θέσεις ευθύνης που μου εμπιστευτήκατε στην Κύπρο, το οφείλω σ' αυτούς τους διαλεχτούς φίλους και παραμένει το πιο όμορφο στη ζωή μου. Τους είμαι ευγνώμων.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 90 το συγγραφικό και ερευνητικό έργο, όπως είδαμε παραπάνω, του Παναγιώτη Περσιάνη εστιάζεται πλέον στις ιστορικοσυγκριτικές προσεγγίσεις, γνωστικό πεδίο στο οποίο θα εκλεγεί στο νεοσύστατο πανεπιστήμιο Κύπρου και θα υπηρετήσει στα πρώτα του δύσκολα βήματα διαπαιδαγωγώντας και εμπνέοντας τις πρώτες γενιές Κύπριων δασκάλων και νηπιαγωγών με πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Η Ιστορία της Εκπαίδευσης στην Κύπρο με αφετηρία την πρώτη σχετική εργασία του, το 1991, “Μελέτες, δοκίμια για την κυπριακή εκπαίδευση” θα αποτελέσει στο εξής το προσφιλέστερο πεδίο έρευνας και συγγραφής του πανεπιστημιακού πλέον Περσιάνη. Έχοντας στέρεο φιλολογικό και γλωσσολογικό υπόβαθρο και γνωρίζοντας και από 'από τα κάτω την κυπριακή εκπαίδευση, αφού την είχε υπηρετήσει ως μαχόμενος εκπαιδευτικός της σχολικής τάξης ή της εποπτείας, θα αναδειχθεί σύντομα, αξιοποιώντας πρωτογενείς και δυσεύρετες πηγές, στις οποίες θα υποβάλλει βασανιστικά ερωτήματα, σ' έναν ιστοριοδίφη-μαμούνη και θα μας δώσει πρωτότυπες εργασίες, οι οποίες κάλυπταν ένα μεγάλο βιβλιογραφικό κενό και

συνέβαλαν στην απόκτηση συλλογικής συνείδησης και εθνικής αυτογνωσίας. Ο Περσιάνης θ' ανοίξει διάλογο με τις πηγές του και εφαρμόζοντας με συνέπεια τις αρχές της ιστορικής μεθόδου, χωρίς να καταλήγει σε εύκολες και προκατασκευασμένες αλήθειες, θα συγγράψει έγκυρες ιστορικές μελέτες που θα αποτελέσουν στη συνέχεια σημείο αναφοράς για τους μετέπειτα ερευνητές. Σήμερα, ουδείς διανοείται να γράψει για την κυπριακή εκπαίδευση αγνοώντας τον Παναγιώτη Περσιάνη που άνοιξε δρόμους στο πεδίο και παραμένει ο πρωτοπόρος και ο πλέον αναγνωρίσιμος και αναφερόμενος όχι μόνο στον ελλαδικό αλλά και στο διεθνή χώρο. Οι πρώτες ιστορικές έρευνες του Περσιάνη, όπως και όλων των Ελλήνων ιστορικών της ίδιας περιόδου, είναι γεγονотоγραφικές, τον ενδιαφέρει η πιστή ανασύνθεση του παρελθόντος, το ΤΙ έγινε, αποφεύγοντας τις πρόχειρες ερμηνείες.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 90 η ματιά του στο Παναγιώτη εκπαιδευτικό χθες θα γίνει περισσότερο κριτική, διεισδυτική, ερμηνευτική θέτοντας δύσκολα όσο και πρωτότυπα ερωτήματα στα θέματα που διαπραγματεύεται και προσπαθώντας να απαντήσει όχι μόνο στο ΤΙ αλλά και στο ΓΙΑΤΙ και το ΠΩΣ σε μια εποχή που η εθνικιστική Παπαρηγοπούλειος ανάγνωση της εθνικής ιστορίας ήταν κυρίαρχη στον ελλαδικό και κυπριακό χώρο. Πλέον, θα προσεγγίζει θέματα ανεξερεύνητα και απαιτητικά, όπως η ευρωπαϊκή διάσταση στην κυπριακή εκπαίδευση, η εκπαίδευση κοριτσιών, η πολιτότητα ή πολιτειότητα, η εκπαιδευτική γνώση, το πανεπιστήμιο Κύπρου, η νομιμοποίηση του κυπριακού κράτους, ο κυπριακός διαφωτισμός, η αποικιοκρατική πολιτική, η φιλοσοφία παιδείας κ.ά. Ο Περσιάνης, πλέον, είναι ένας διεισδυτικός, ερμηνευτικός νους που αξιολογεί τις κατάλληλες θεωρίες για να επενδύσει τα συμπεράσματά του.

Από τις παραπάνω πολλές εργασίες που κινούνται στα πλαίσια της ερμηνεύουσας Ιστορίας του Γ. Δερτιλή, θα ξεχωρίσω δύο με τις οποίες ο πανεπιστημιακός ερευνητής Περσιάνης θα συστηθεί και στην ελλαδική επιστημονική κοινότητα, αφού θα εκδοθούν από Έλλαδίτες εκδότες (Gutenberg, Ατραπός). Πρόκειται για δύο πολύ ενδιαφέροντα βιβλία “Η εκπαιδευτική Γνώση στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (2002)” και “Συγκριτική Ιστορία της Εκπαίδευσης στην Κύπρο 1800-2004” που μου έκανε την τιμή να εντάξω στη σειρά “Τεκμήρια -Μελέτες Ιστορίας Εκπαίδευσης” των εκδόσεων Gutenberg που διευθύνω.

Στο βιβλίο για την εκπαιδευτική γνώση, ο συγγραφέας προσεγγίζει ένα ιδιαίτερα δύσκολο θέμα που ήδη από το 1858 είχε μπει στον διεθνή επιστημονικό διάλογο με το γνωστό ερώτημα του Spenser “Ποια γνώση έχει την πιο μεγάλη αξία;” Για την περίοδο που εξετάζει ο Περσιάνης, στον ελλαδικό χώρο μετά τη θεσμοθέτηση της δομής και του φιλοσοφικού προσανατολισμού της ελληνικής εκπαίδευσης από τους Βαυαρούς την τριετία 1834-1837 ('του λαού σχολεῖον', Ελληνικό Σχολείο, Γυμνάσιο Πανεπιστήμιο) που θα υπηρετούσε τις ανάγκες του νεοσύστατου ελληνικού κράτους (1830) που κατά τον Δερτιλή ξεκινούσε 'εκ του μηδενός' με την κυριαρχία της αρχαιολατρίας, του ψευτοκλασικισμού και του φαναριώτικου πνεύματος. Από τα τέλη του 19ου αιώνα θα διαμορφωθούν τα δύο μεγάλα γλωσσικά ρεύματα (δημοτικιστές -καθαρευουσιάνοι) που θα συγκρουστούν ανελέητα και κάποτε αιματηρά στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα (Ευαγγελικά, το 1901, Ορεσטיακά, το 1903, Αθεικά του Βόλου 1908/1914, Μαρσλειακά, το 1924/26, η Δίκη των τόνων, το 1941) με αντιστοίχιση στα ιδεολογικοπολιτικά ρεύματα, το συντηρητικό των καθαρευουσιάνων (Εξαρχόπουλος, Χατζιδάκις), το φιλελευθερο των δημοτικιστών (Δελμούζος, Γληνός, Τριανταφυλλίδης, Κουντουράς) και από το 1927 με τη διάσπαση του Εκπαιδευτικού Ομίλου το ριζοσπαστικό-μαρξιστικό του κοινωνικού δημοτικισμού με τον Δημήτρη Γληνό, τη Ρόζα Ιμβριώτη κ.ά. Είναι ενδιαφέρον, πώς επηρεάζεται απ' όλα αυτά, όπως το αναδεικνύει αυτό ο Παναγιώτης, η σχολική γνώση, δηλαδή τα σχολικά εγχειρίδια και τα αναλυτικά προγράμματα, στη Μέση Εκπαίδευση που έχουν σημαιοφόρο τους την προστασία της κλασικής-ανθρωπιστικής παιδείας και αντίπαλο τον αναπτυξιακό-πρακτικό προσανατολισμού της εκπαίδευσης, το πανεπιστήμιο Αθηνών, τους κατά Γληνό “αποθηκάρους της σοφίας”. Οι λίγες περιπτώσεις που στο πρόγραμμα του γυμνασίου η σχολική γνώση θα αλλάξει εν μέρει με τη μείωση της αρχαιολατρίας προσανατολισμό, όπως το πρόγραμμα του 1931 του υπουργού παιδείας Γεωργίου Παπανδρέου, το κατά τον αείμνηστο Αλέξη Δημαρά “αζεπέραστο όριο”, δε θα επιβιώσει, αφού η έντονα πολιτικοποιημένη ελληνική εκπαίδευση περνά την περίοδο των μεταρρυθμίσεων που δεν έγιναν, των ανακοπτόμενων αλμάτων, της σισσύφειου πορείας της για να

ξαναθυμηθώ τον Καζαμία και το Δημαρά.

Το δεύτερο βιβλίο του Περσιάνη που ξεχωρίσαμε, “Συγκριτική Ιστορία της Εκπαίδευσης στην Κύπρο” αποτελεί την πλέον ολοκληρωμένη ιστορικοσυγκριτική μελέτη με διεισδυτική ανάλυση της εκπαιδευτικής πολιτικής στην ιστορία της κυπριακής εκπαίδευσης. Επίσης αποτελεί το πλέον άρτιο παράδειγμα ιστορικοσυγκριτικής ανάλυσης, δηλαδή της μεθόδου που στο διεθνή χώρο ανέπτυξε και καθιέρωσε ο Ανδρέας Καζαμίας. Μάλιστα ο Ανδρέας, με παρακάλεσε να σας πω ότι και η δική του εκτίμηση για το έργο αυτό του Περσιάνη συμπίπτει με τη δική μου.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 90 που το ενδιαφέρον του Παναγιώτη στρέφεται σε θέματα Ιστορίας Εκπαίδευσης και Συγκριτικής Παιδαγωγικής, εκτός από τα βιβλία που θα εκδώσει είναι παρών σε μεγάλα επιστημονικά συνέδρια (στα διεθνή συνέδρια Ιστορίας Εκπαίδευσης της Πάτρας ήταν σχεδόν πάντοτε παρών μαζί με το Χρήστο Θεοφιλίδη και το Μάριο, τη Μαίρη Κουτσελίνη κ.ά), Ακόμη, ανήκει στους λίγους Έλληνες ιστορικούς της Εκπαίδευσης που θα δημοσιεύσει άρθρα του στα κορυφαία διεθνή επιστημονικά περιοδικά, όπως το Comparative Education, Compare κ.ά. Επιτρέψτε μου, κλείνοντας τη σύντομη αυτή παρουσίαση του Παναγιώτη, ως δασκάλου, ερευνητή, πανεπιστημιακού, συναδέλφου, να κάνω μια μικρή αναφορά στον φίλο Παναγιώτη, τον άνθρωπο. Θεωρώ τον εαυτό μου ευτυχή και τυχερό που ο Παναγιώτης βρέθηκε στο δρόμο μου και μου έδωσε την ευκαιρία να γνωρίζω έναν ωραίο Άνθρωπο, με σεμνότητα, ακαδημαϊκό ήθος, αξιοπρέπεια, καλοσύνη, ανθρωπιά, ευπρέπεια, δωρικότητα και χιούμορ -δε θα ξεχάσω τον ανταγωνισμό του με τον άλλο Παναγιώτη, τον Ξωχέλλη στα ανέκδοτα σε όμορφες συντροφιάς. Θέλω επίσης να τονίσω τη διάσταση της φιλοξενίας του Παναγιώτη και της αγαπητής συζύγου του και επίσης ξεχωριστής Ευδοκίας -μην ξεχνάμε ότι πίσω από έναν μεγάλο άνδρα κρύβεται μια μεγάλη γυναίκα-. Έχω έντονα και με συγκίνηση μνήμες στο φιλόξενο σπίτι του Παναγιώτη και της Ευδοκίας.. Σίγουρα η όμορφη οικογένεια του Παναγιώτη -τα υπέροχα απ' ότι ξέρω παιδιά του δεν είχα την τύχη να τα γνωρίσω- ήταν το λιμάνι του που σ' αυτό ηρεμούσε, εμπνεόταν, ονειρευόταν και δημιουργούσε.

Τον Παναγιώτη Περσιάνη για όλα τα παραπάνω και για να πολλά άλλα που δεν προλάβα να πω, τον αγαπάμε, τον σεβόμαστε, τον τιμούμε τον έχουμε παράδειγμα και πρότυπο που εμπνέει. Η Κύπρος, η Ελλάδα αλλά και η επιστημονική κοινότητα τού οφείλει πολλά. Ο ίδιος με όσα δημιούργησε -του εύχομαι και άλλα- άνοιξε δρόμους για τους επόμενους που είναι τυχεροί γι' αυτό. Εξάλλου, να μην ξεχνάμε αυτό που λέμε στην Κρήτη “Των μπροστινών πατήματα των πισινών γεφύρια”. Ας πατήσουν σ' αυτά τα στέρεα γεφύρια οι νεότεροι επιστήμονες για να ερευνήσουν και αυτοί και να αφήσουν πίσω τα δικά τους πατήματα.

Παναγιώτη, με όλη μου την καρδιά σου εύχομαι να έχεις υγεία για να σε χαιρέται η οικογένεια σου αλλά και όλοι εμείς οι αναρίθμητοι φίλοι σου. Και κλείνω κυπριακά. Φίλε Παναγιώτη αγαπούμε σε και τιμούμε σε πάρα πολλά.